

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів

Тарас КУРИШ^{1*} <https://orcid.org/0009-0005-7042-4188>

УДК 911.3

АНАЛІТИЧНА СТАТТЯ

¹Інститут географії Національної академії наук України

Листування – *kurysh.taras@gmail.com

Ключові слова: фінансові ресурси, територіальна громада, Чернівецька область, бюджети громад, суспільні виклики.

Анотація: У статті обґрунтовано актуальність дослідження формування фінансових ресурсів територіальних громад, що забезпечує їх спроможність та конкурентність.

Здійснено аналіз наукових праць вітчизняних дослідників, які розкривають проблему трактування та формування «фінансових ресурсів» територіальних громад, особливостей їх складових в умовах сучасних процесів децентралізації.

Автором визначено основні аспекти формування фінансових ресурсів територіальних громад на прикладі Чернівецької області в умовах сучасних суспільних викликів. Досліджено динаміку змін доходів та витрат територіальних громад на 1 особу з 2021 по 2024 рік, враховуючи чинники із прив'язкою до територіальних особливостей та сучасних умов.

Охарактеризовано просторові особливості формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області та окреслено можливі джерела наповнення місцевих бюджетів для забезпечення їх сталого розвитку та забезпечення конкурентоспроможності територій у регіоні.

1. ВСТУП

Сучасні виклики суспільства, зумовлені економічною нестабільністю, пандемією COVID-19, повномасштабним російським вторгненням внесли певні корективи у формування фінансових ресурсів територіальних громад (ТГ), які є базою розвитку місцевої економіки та індикатором їх спроможності. Саме реформа децентралізації створила передумови для формування самодостатніх територіальних громад, які спроможні самостійно вирішувати поточні і непередбачувані проблеми, забезпечувати життєдіяльність населення та функціональну дієвість. Самодостатні громади та потужна система місцевого самоврядування є передумовою сталого (збалансованого) розвитку України в цілому й її регіонів.

Дослідження фінансових ресурсів, ефективності їх використання на рівні громад окремих регіонів, забезпечення стійкості місцевих бюджетів наразі є актуальним напрямом суспільно-географічних досліджень. Щодня зростає необхідність оцінки зовнішніх та внутрішніх чинників формування фінансової політики територіальних громад, що

2024, 849; DOI: <https://doi.org/10.31861/geo.2024.849.106-113>

 Open Access. © 2024 Т. КУРИШ

опубліковано у Чернівецькому національному університеті

Ця робота ліцензується відповідно до

CC BY-NC-ND із Зазначенням Авторства – Некомерційна – Без Похідних 4.0 Міжнародна

забезпечить зміцнення фінансово-організаційної автономії органів місцевого самоврядування та дасть можливість напрацювати нові підходи до управління місцевим економічним розвитком в умовах війни та повоєнного відновлення.

Для Чернівецької області, яка має специфічні просторові (найменша за площею, але строката за природними і історико-етнографічними особливостями розвитку), соціально-економічні (прикордонне розташування, переважання переробних галузей, релоковані промислові підприємства, участь у міжнародних проєктах і програмах та ін.) та демографічні умови (інтенсивна трудова міграція за кордон і разом з тим – значна частка внутрішньо переміщеного населення та ін.), це питання є надзвичайно актуальним і потребує глибокого опрацювання.

2. АНАЛІЗ ПОПЕРЕДНІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Одним з найбільш комплексних географічних досліджень спроможності 1438 територіальних громад, що напередодні повномасштабної війни розміщувалися на підконтрольних уряду України територіях, було здійснене [Барановським \(2023\)](#), який, окрім фінансових, наголосив на важливості врахування низки інших показників. Власне фінансові показники розвитку громад Чернівецької області перед війною розглянуто представниками КНУ ім. Т. Шевченка [Запотоцьким, Телешманом \(2022\)](#). Водночас, досі бракує досліджень з аналізу фінансових показників розвитку територіальних громад після початку повномасштабного російського вторгнення, а також уточнення сутності поняття «фінансові ресурси громади» з позицій суспільної географії.

У вітчизняній науковій літературі термін «фінансові ресурси громади» дуже часто асоціюють із місцевими фінансовими ресурсами, або з фінансовими ресурсами регіону.

До складу «місцевих фінансових ресурсів» [Владимиров \(2006\)](#) включає, як місцеві бюджети, так і фінансові ресурси підприємств, організацій і установ комунальної форми власності.

У своїх працях [Шевченко \(2012\)](#) визначає «регіональні фінансові ресурси, як сукупність грошових коштів, що створені на певній території та використовуються на її економічний і соціальний розвиток».

На наш погляд, найбільш прийнятними, є визначення науковців, які включають до фінансових ресурсів не лише, кошти місцевих бюджетів, що є у розпорядженні місцевих рад, а й ресурси підприємств/установ усіх форм власності, а також місцевого населення, адже вони потенційно можуть використовуватися для задоволення різноманітних потреб соціально-економічного розвитку територіальної громади.

Відповідно, [Суховірська \(2002\)](#) розглядає «регіональні фінансові ресурси, як сукупність доходів: господарського комплексу регіону, заощаджень громадян, кошти, що надійшли в результаті їх територіального перерозподілу». [Коваленко та ін. \(2010\)](#) визначає «фінансові ресурси регіону, як сукупність фінансових фондів, що включають фінансові ресурси суб'єктів господарювання, що об'єднані за територіальною ознакою, та коштів регіональних централізованих фондів».

Автором категорія фінансових ресурсів території будь-якого рівня розглядається з позицій суспільної географії, як просторово-часова сукупність власного та залученого на дану територію капіталу, який використовується (чи може бути використаний) для формування інтегрального її потенціалу (у т. ч. інших ресурсів території – виробничих, інфраструктурних, трудових) та забезпечення життєдіяльності населення, економічних суб'єктів тощо. ([Куриш 2024](#)).

Незважаючи на значний обсяг вже існуючих напрацювань, проблема ефективного розподілу фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану та економічної нестабільності потребує подальшого аналізу. Оновлення потребують і підходи до оцінки фінансової самодостатності громад різного типу з огляду на формування якості життя населення Чернівецької області у воєнний і поствоєнний період. Відповідно, метою

Т. Куриш.

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів

дослідження є виявлення особливостей формування фінансових ресурсів територіальних громад із зверненням уваги на особливості забезпечення дохідної частини бюджетів громад, основних напрямів видатків у бюджеті, рівня залежності від державного бюджету та забезпечення розвитку міжбюджетних відносин.

3. РЕЗУЛЬТАТИ ТА ОБГОВОРЕННЯ

Суттєвий вплив на формування фінансових ресурсів територіальних громад нині мають соціально-економічні виклики, спричинені війною. Вони активно впливають на доходи, які визначаються як сукупність грошових коштів, що формуються за рахунок власних доходів (місцевих податків, зборів, доходів від комунальної власності), дотацій та субвенцій з державного бюджету, а також інших джерел, спрямованих на забезпечення розвитку громади, фінансування інфраструктурних проектів і виконання соціальних функцій, а також на видатки бюджетів громад в умовах економічної нестабільності.

У створених територіальних громадах акумулюються фінансові ресурси, які забезпечують їх конкурентоспроможність до розвитку і сприяють самодостатності у довгостроковій перспективі. Однак, слід зазначити, що формування самодостатності громади можливе також і на основі прийняття ефективних управлінських рішень, що забезпечить соціально-економічний розвиток території, налагодження партнерської взаємодії, формування якості людського капіталу, географічного розташування територіальної громади, розміщення на території громади потужного бюджетоутворюючого підприємства тощо.

Об'єктами даного дослідження визначено територіальні громади Чернівецької області, що пов'язано з декількома чинниками:

- Чернівецька область є найменшою за площею серед інших регіонів України, але має вигідне географічне розташування: на південному-заході України, прикордонне розміщення з Румунією та Молдовою, вихід до Європейського Союзу;
- регіон визначається строкатістю природних умов: Буковинські Карпати, Передкарпаття та Прут-Дністровське міжріччя, що дозволяє прослідкувати особливості формування фінансових ресурсів гірських і рівнинних територіальних громад в контексті просторової справедливості, а також зробити висновки про оподаткування відповідно до наявності та використання тих чи інших ресурсів;
- територіальні громади області є тилловими в умовах повномасштабного вторгнення росії в Україну, яке розпочалося 24 лютого 2022 року. Відповідно, є певні особливості формування фінансових ресурсів і наявні нові чинники, зумовлені міграцією українців з північних, південних і східних областей, вимушеною релокацією промислових підприємств та установ, формуванням та діяльністю регіональних гуманітарних штабів тощо.

У даній статті проаналізуємо окремі показники фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області, визначимо особливості їх формування та розвитку в останні роки.

Відслідковуючи динаміку доходів територіальних громад Чернівецької області на 1 особу за період з 2021 по 2024 роки (рис. 1), можна побачити, що, не дивлячись на повномасштабне вторгнення, у деяких територіальних громадах, дохід з 2022 року зростає. Тут можна виокремити три чинники:

- переїзд релокованих підприємств (Вижницька, Хотинська, Великокучурівська, Вікнянська, Горішньошеровецька, Берегометська, Чернівецька ТГ);
- прикордонне розташування і зростання торгових потоків через пропускні пункти (Мамалигівська, Терблеченська, Красноільська, Сокирянська, Кельменецька, Герцаївська ТГ);
- наявність військових частин (у 2022–2023 рр. доходи багатьох громад значно збільшилися саме за рахунок ПДФО військових).

Т. Куриш.

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів

Останній факт дуже вплинув на ситуацію з доходністю бюджетів громад. Наприклад, явно високі показники доходів Вікнянської сільської територіальної громади у 2022–2023 рр. пов'язані саме з військовим ПДФО, на відміну від традиційно високих показників по Чернівецькій, Новодністровській чи Вижицькій міській громадам, де працюють і постійно сплачують податки підприємства цих міст.

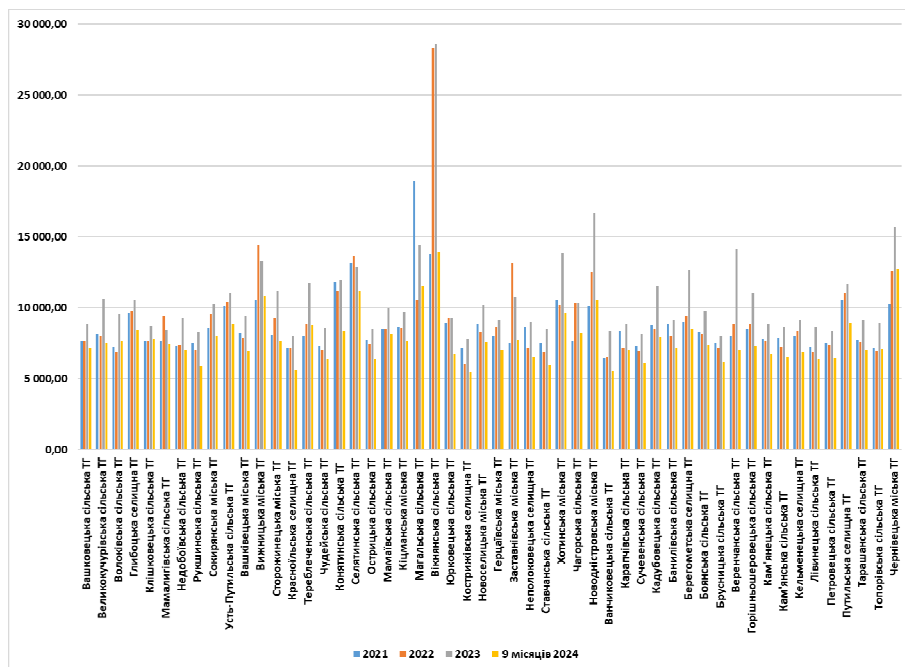

Рис 1. Динаміка доходів бюджетів територіальних громад Чернівецької області на 1 мешканця, у гривнях на 1 особу (побудовано за даними [Державний веб-портал бюджету 2021–2024](#))

У 2023 році на території громад Чернівецької області працювало 112 релокованих підприємств, найбільше з Харківської, Київської та Миколаївської областей, тому на цей рік припало відчутне зростання їх доходів на 1 мешканця. Частина підприємств у 2024 році повернулися у свої регіони, в основному в ті з них, які стали умовно безпечними. Дехто залишив у Чернівецькій області власні філіали. На початок 2024 р. кількість підприємств зменшилася до 80 і це вплинуло на величину доходу.

Серед чинників, які впливають на релокацію підприємництва в територіальні громади Чернівецької області, слід відзначити її вигідне прикордонне положення – межування з Молодовою та Румунією; наявність трьох міжнародних пунктів пропуску – це дозволяє швидко транспортувати товар за кордон; наявність європейської колії від кордону до селища Глибока – надає кращі можливості для експорту залізничним транспортом.

З 2022 року відкрито два контрольні-пропускні пункти на кордоні Україна-Румунія для забезпечення товарних та пасажирських перевезень «Дяківці–Раковець» та «Красноільськ–Вікову де Сус», що забезпечило зростання доходу громад. Основний потік перевезень здійснюється через контрольні-пропускні пункти «Порубне–Сірет», що є пріоритетним у забезпеченні міжнародних логістичних потоків у Чернівецькій області. Окрім того планується відкриття ще одного контрольні-пропускного пункту «Біла Криниця – Клімеуць», для того щоб розвантажити торгові потоки на пункті «Порубне–Сірет» ([Державна митна ... 2022](#)).

У деяких громадах у 2022 та 2023 році спостерігаються високі показники доходу на 1 особу за рахунок наявності на їх території військових частин та зарахування до їх бюджету «військового» ПДФО (*рис. 1*). У зв'язку з сучасними викликами, зростає необхідність додаткового фінансування потреб військового характеру, тому Верховна Рада України

Т. Куриш.

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів

ухвалила законопроект, у якому передбачається, що з 01 жовтня 2023 р. по 31 грудня того року, в якому буде припинено чи скасовано воєнний стан, сума ПДФО від оподаткування доходів, які отримують військовослужбовці, поліцейські та особи рядового і начальницького складу будуть зараховуватися до державного бюджету у розмірі 100 % ([Про внесення змін до Бюджетного кодексу ... 2023](#)). Відповідно, у 2024 році показник доходу територіальних громад на 1 особу значно зменшився (*рис. 2*).

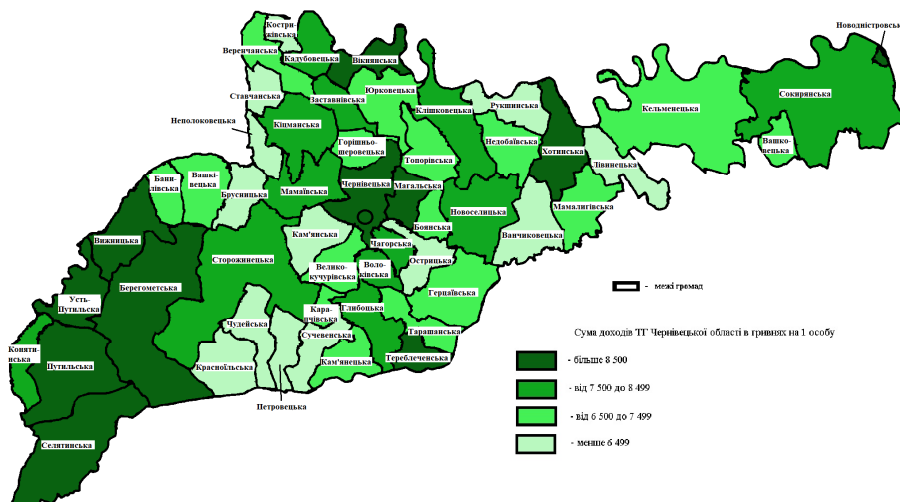

Рис 2. Сума доходів бюджету територіальних громад Чернівецької області в гривнях на 1 особу, за 9 місяців 2024 року (побудовано за даними [Державний веб-портал бюджету 2021–2024](#))

Незважаючи на те, що Чернівецька область є прикордонним регіоном і має свої особливості формування фінансових ресурсів, основними джерелами наповнення бюджетів більшості громад, як і в багатьох інших регіонах України, є податок на доходи фізичних осіб, місцеві збори та надходження від акцизів. Однак із початком воєнних дій у країні структура доходів і витрат бюджетів суттєво змінилася. З одного боку, зменшилися надходження від податків через спад економічної активності та міграцію населення. З іншого боку, зросли потреби у фінансуванні соціальних програм та заходів з оборони. Це призвело до збільшення навантаження на місцеві бюджети та потреби в додатковому пошуку фінансування.

За 2023 рік загальні доходи місцевих бюджетів регіону скоротилися на 15 % порівняно з 2021 роком, що стало результатом зниження податкових надходжень. Водночас видатки на соціальні потреби, включаючи виплати внутрішньо переміщеним особам, зросли на 20 %. Це створило дисбаланс, який громадам важко покрити лише за рахунок власних ресурсів.

Аналізуючи динаміку видатків територіальних громад на 1 особу за 2021–2024 роки, ми також бачимо зростання показників видатків у більшості з них у 2022 і особливо у 2023 році, що не стільки вплинуло на фактичну їх спроможність, скільки забезпечило задоволення поточних «воєнних» потреб, як через зростання міжбюджетних трансфертів, так і через виконання нових програм підтримки ВПО та забезпечення ТРО, безпеки (облаштування бомбосховищ, купівля генераторів тощо), адресної фінансової підтримки військовослужбовців та членів їх сімей, міжнародні проекти підтримки (*рис. 3*). Якщо аналізувати динаміку видатків за типами громад, то найменші зміни у видатках продемонстрували селищні громади області, сільські і міські громади мали чітку картину суттєвого зростання видатків, причому міські громади є більш фінансово стійкими.

Визначаючи джерела формування фінансових ресурсів територіальних громад, слід зазначити, що внаслідок прийнятих змін до Бюджетного і Податкового кодексів наприкінці 2014 р. розширено перелік складових доходної частини бюджетів територіальних громад:

Т. Куриш.

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів

- змінено норми розподілу надходжень від загальнодержавних податків і зборів;
- перерозподілено з державного до місцевого бюджету надходження окремих податків (єдиного податку, майнових податків);
- впроваджено податки, які спрямовуються до місцевих бюджетів (акцизний податок з пального та ін.);
- створено нову систему міжбюджетних трансфертів і врегулювання податкоспроможності місцевих бюджетів.

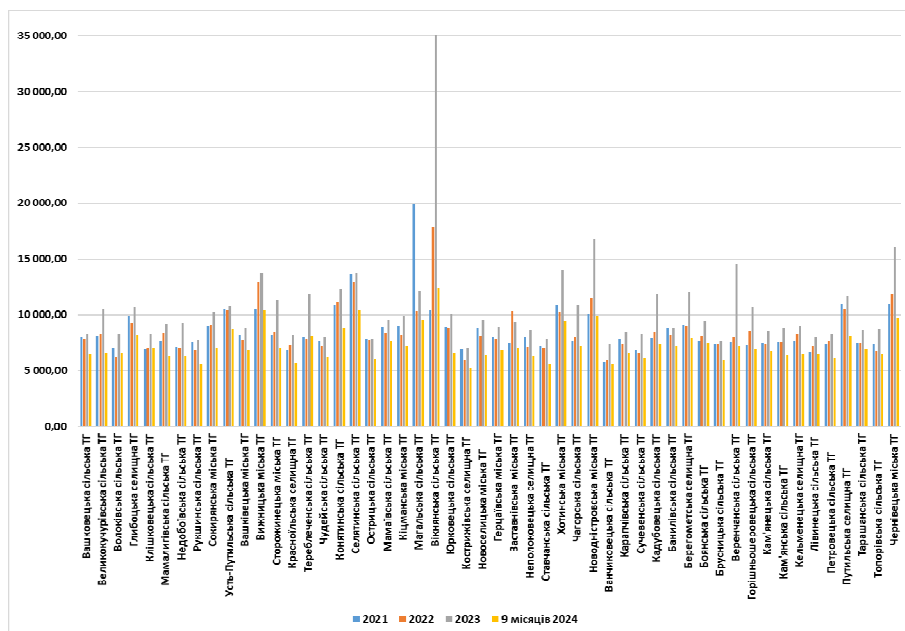

Рис 3. Динаміка видатків бюджетів територіальних громад Чернівецької області, в гривнях на 1 особу (побудовано за даними [Державний веб-портал бюджету 2021–2024](#))

У зв'язку з обмеженістю традиційних джерел фінансування, територіальні громади Чернівецької області шукають нові шляхи для залучення коштів. Одним із найбільш перспективних напрямів є залучення міжнародної допомоги та грантів від таких організацій, як Світовий банк, Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР), Європейський Союз та Програма розвитку ООН (ПРООН), а також участь у транскордонній проектах та програмах прикордонних територіальних громад. Особлива увага має бути звернена на підвищення рекреаційно-туристичної привабливості і брендування природних об'єктів і територій, а також культурної спадщини регіону.

Крім цього, муніципальні облігації стають важливим інструментом для залучення коштів на довгострокові проекти. Територіальні громади можуть випускати такі облігації для фінансування інфраструктурних проектів, які будуть сприяти розвитку місцевої економіки. Наприклад, інвестиції у відновлення транспортної та соціальної інфраструктури після війни можуть бути профінансовані через облігаційні програми.

Державно-приватне партнерство також має значний потенціал. Співпраця між місцевою владою та приватними інвесторами дозволяє реалізовувати проекти, що вимагають великих капіталовкладень, наприклад, у сфері енергетики або розвитку комунальної інфраструктури. Це може включати будівництво нових електростанцій або модернізацію водопостачання.

Ще одним перспективним джерелом є залучення інвестицій через пільгові програми для бізнесу. Місцеві громади можуть створювати сприятливий інвестиційний клімат, забезпечувати праву стабільність, надавати податкові пільги та інші стимули для інвесторів, що забезпечить розвиток підприємництва, а це, у свою чергу, збільшить податкові надходження та сприятиме економічному зростанню регіону ([Довженко та ін. 2024](#)).

Т. Куриш.

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів

4. ВИСНОВКИ

Підсумовуючи наведене вище, можна зробити висновок, що за підсумками 2022–2024 років простежується зв'язок між станом наповнення місцевих бюджетів громад і тим, за якими статтями відбувалося це наповнення відповідно до актуальних змін у законодавстві, кількості релокованих підприємств і змін у логістиці, а також відповідно до власної ресурсної бази і природних умов (зокрема, в гірських громадах, які зайняті лісом, доходи були суттєво меншими у порівнянні з тими, де потужним джерелом доходів був і є земельний податок і т. д.). «Географія» видатків на 1 мешканця за досліджуваний період по області змінювалась доволі динамічно, водночас міські бюджети були більш стійкими в плані витрат. Дається взнаки і те, що значна частина населення громад Чернівецької області у працездатному віці віддає перевагу працевлаштуванню за кордоном або в інших регіонах України, що також впливає на відносне зростання видатків. Цей фактор – значні втрати людського капіталу як ресурсу, який забезпечує розвиток громад, у т. ч. кваліфікованих фахівців – ставить під загрозу досягнення цілей децентралізації, результативність якої оцінюється за позитивними змінами у якості життя людей.

Також фінансовий потенціал громад оцінюється не тільки за ресурсами бюджетів, а за сукупністю засобів і джерел, інших можливостей, які можуть бути додатково використані для реалізації конкретних цілей підвищення добробуту. Отже, громадам необхідно розробляти стратегії щодо залучення додаткових фінансових ресурсів, включаючи міжнародну допомогу та інвестиції, а також прораховувати переваги просторового розміщення території, їх природно-ресурсного забезпечення для планування фінансових стійкості і спроможності регіонів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Барановський, М. О. (2023). Спроможність територіальних громад України: підходи до оцінки, регіональні відмінності, типізація. *Науковий вісник Чернівецького університету : Географія*, (845), 77–87. [Baranovskyi, M. O. (2023). Spromozhnist terytorialnykh hromad Ukrainy: pidkhody do otsinky, rehionalni vidminnosti, typizatsiia. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu : Neohrafiia*, (845), 77–87.] <https://doi.org/10.31861/geo.2023.845.77-87>
2. Владимиров, К. М. (2006). *Місцеві фінанси: навчальний посібник*. Херсон : Олдіплюс. [Vladymyrov, K. M. (2006). *Mistsevi finansy: navchalnyi posibnyk*. Kherson : Oldiplius.]
3. Довженко, В. А., Першко, Л. О., & Сус, Ю. Ю. (2024). Планування фінансових ресурсів територіальних громад в умовах воєнного стану та повоєнного відновлення України. *Проблеми сучасних трансформацій. Серія : публічне управління, право та адміністрування*, (13). [Dovzhenko, V. A., Pershko, L. O., & Sus, Yu. Yu. (2024). Planuvannia finansovykh resursiv terytorialnykh hromad v umovakh voiennoho stanu ta povoiennoho vidnovlennia Ukrainy. *Problemy suchasnykh transformatsii. Serii : publichne upravlinnia, pravo ta administruvannia*, (13).]
4. Запотоцький, С. П., & Телешман, В. І. (2022). Фінансова спроможність територіальних громад Чернівецької області. *Економічна та соціальна географія*, (87), 4–25. [Zapototskyi, S. P., & Teleshman, V. I. (2022). Finansova spromozhnist terytorialnykh hromad Chernivetskoï oblasti. *Ekonomichna ta sotsialna neohrafiia*, (87), 4–25.]
5. Коваленко, М. А., Мацієвич, Т. О., Полевик, Г. М., & Радванська, Н. В. (2010). *Фінанси регіону : навчальний посібник*. Херсон : Олді-плюс. [Kovalenko, M. A., Matsiievych, T. O., Polevyk, H. M., & Radvanska, N. V. (2010). *Finansy rehionu : navchalnyi posibnyk*. Kherson : Oldi-plius.]
6. Куриш, Т. Г. (2024). Фінансові ресурси територіальних громад: актуальні аспекти вивчення. *Географія та туризм: Матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. за заг. ред. Лоцмана П. І.*, 384–389. [Kurysh, T. H. (2024). Finansovi resursy terytorialnykh hromad: aktualni aspekty vyvchennia. *Neohrafiia ta turyzm: Materialy VII Vseukrainskoi nauково-praktychnoi Internet-konferentsii Kharkivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni H. S. Skovorody. za zah. red. Lotsmana P. I.*, 384–389.]
7. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо забезпечення підтримки обороноздатності держави та розвитку оборонно-промислового комплексу України: Закон України № 3428-IX від 8 листопада 2023 року (2023). [Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo

Т. Куриш.

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів

zabezpechennia pidtrymky oboronozdatnosti derzhavy ta rozvytku oboronno-promyslovoho kompleksu Ukrainy: Zakon Ukrainy № 3428-IX vid 8 lystopada 2023 roku (2023).]

8. Суховірська, О. Б. (2002). Фінансові ресурси місцевих органів влади. *Фінанси України*, (11) 61-68. [Sukhovirska, O. B. (2002). Finansovi resursy mistsevykh orhaniv vlady. *Finansy Ukrainy*, (11) 61-68.]
9. Шевченко, О. В. (2012). Баланс фінансових ресурсів у регіонах України та способи його оптимізації. *Економічні науки. Серія : Облік і фінанси*, 9(33), 411-423. [Shevchenko, O. V. (2012). Balans finansovykh resursiv u rehionakh Ukrainy ta sposoby yoho optymizatsii. *Ekonomichni nauky. Seriia : Oblik i finansy*, 9(33), 411-423.]

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

10. Державний веб-портал бюджету для громадян (2021–2024). [Derzhavnyi veb-portal byudzhetu dlya hromadyan (2021–2024).] [Джерело](#)
11. Державна митна служба України (2022). [Derzhavna mytna sluzhba Ukrainy (2022).] [Джерело](#)

T. Kurysh

Formation of financial resources of territorial communities of Chernivtsi region in conditions of social challenges

Keywords: financial resources, territorial community, Chernivtsi region, community budgets, societal challenges.

Abstract: The article substantiates the relevance of studying the formation of financial resources for territorial communities, which ensures their capacity and competitiveness.

An analysis of the scientific works of domestic researchers is conducted, focusing on the interpretation and formation of «financial resources» for territorial communities and the specifics of their components in the context of modern decentralization processes.

The author identifies the main aspects of forming financial resources for territorial communities, using the Chernivtsi region as a case study amid contemporary societal challenges. The dynamics of changes in revenues and expenditures per capita for territorial communities from 2021 to 2024 are examined, taking into account factors related to territorial characteristics and current conditions.

The spatial features of forming financial resources for territorial communities in the Chernivtsi region are characterized, and potential sources for replenishing local budgets are outlined to ensure sustainable development and competitiveness of territories in the region.

Т. Куриш.

Формування фінансових ресурсів територіальних громад Чернівецької області в умовах суспільних викликів